

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (üheksas koda)

21. september 2023*

Eelotsusetaotlus – Direktiiv 93/13/EMÜ – Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes – Välisvaluutaga indekseeritud hüpoteeklaen – Konverteerimistingimuse ebaõiglase laadi hindamise kriteeriumid – Õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuste riiklik register – Teavitamiskohustus

Kohtuasjas C-139/22,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis, Poola) 18. jaanuari 2022. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 25. veebruaril 2022, menetluses

AM,

PM

versus

mBank S.A.,

menetluses osales:

Rzecznik Finansowy,

EUROOPA KOHUS (üheksas koda),

koosseisus: koja president L. S. Rossi, kohtunikud S. Rodin (ettekandja) ja O. Spineanu-Matei,

kohtujurist: A. M. Collins,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- AM ja PM, esindajad: *radcowie prawni* W. Bochenek ja T. Zaremba,
- mBank S.A., esindajad: *radca prawny* A. Cudna-Wagner ja *adwokat* B. Miąskiewicz,

* Kohtumenetluse keel: poola.

- Poola valitsus, esindajad: B. Majczyna ja S. Żyrek,
 - Portugali valitsus, esindajad: P. Barros da Costa, A. Cunha, B. Lavrador, L. Medeiros ja A. Pimenta,
 - Euroopa Komisjon, esindajad: I. Galindo Martín, S. L. Kaléda, U. Małecka ja N. Ruiz García,
- arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,
- on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288, ja parandus ELT 2023, L 17, lk 100) tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud ühelt poolt kahe tarbija, AMi ja PMi ning teiselt poolt mBank S.A. vahelises kohtuvaidluses selle üle, et viimane kasutas õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuste riiklikku registrisse (edaspidi „riiklik õigusvastaste tingimuste register“) kantud tüüptingimusi.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Direktiivi 93/13 kahekümne neljandas põhjenduses on märgitud:
„liikmesriikide kohtutel või haldusasutustel peavad olema piisavad ja tõhusad vahendid, et ebaõiglaste tingimuste seadmist tarbijalepingutes takistada“.
- 4 Selle direktiivi artikli 2 punktis b on ette nähtud:
„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:
[...]
b) *tarbija* – füüsiline isik, kes käesoleva direktiiviga hõlmatavate lepingute raames toimib eesmärkidel, mis ei ole seotud tema kaubandus-, majandus- ega kutsetegevusega“.
- 5 Direktiivi artiklis 3 on sätestatud:
„1. Lepingutingimus, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, loetakse ebaõiglaseks, kui see on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsub esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat.
2. Tingimust ei loeta kunagi eraldi kokkulepituks, kui see on eelnevalt koostatud ning tarbija ei ole seetõttu saanud tingimust sisuliselt mõjutada, eriti eelnevalt koostatud tüüplepingute puhul.“

Asjaolu, et tingimuse teatavad aspektid või üks konkreetne tingimus on eraldi kokku lepitud, ei välista käesoleva artikli kohaldamist lepingu ülejäänud osa suhtes, kui lepingu üldhinnangu põhjal selgub, et leping on ikkagi eelnevalt koostatud tüüpleping.

Kui müüja või teenuste osutaja väidab, et tüüptingimus on eraldi kokku lepitud, langeb selle tõendamiskohustus temale.

3. Lisa sisaldab soovituslikku ja mittetäielikku loetelu tingimustest, mida võib pidada ebaõiglasteks.“

6 Sama direktiivi artiklis 4 on sätestatud:

„1. Ilma et see piiraks artikli 7 kohaldamist, võetakse lepingutingimuse hindamisel arvesse lepingu sõlmimise objektiks oleva kauba või teenuse laad ning viidatakse lepingu sõlmimisel kõigile sellega kaasnevatele asjaoludele ning kõigile teistele kõnealuse või muu lepingu tingimustele, millest see sõltub.

2. Tingimuste õiglase või ebaõiglase iseloomu hindamine ei ole seotud lepingu põhiobjekti mõiste ega hinna ja tasu piisavusega võrreldes vastutehinguna pakutavate teenuste või kaubaga, kui kõnealused tingimused on koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles.“

7 Direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 on sõnastatud nii:

„Liikmesriigid sätestavad, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on [...] tarbijaga sõlminud, ei ole [siseriiklikes õigusaktides sätestatud tingimustel] tarbijale siduvad ning [et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta].“
[täpsustatud sõnastus]

8 Selle direktiivi artikli 7 lõigetes 1 ja 2 on nähtud ette:

„1. Liikmesriigid tagavad, et tarbijate ja konkurentide huvides oleksid olemas piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.

2. Lõikes 1 nimetatud vahendite hulka kuuluvad sätted, mille kohaselt isikud ja organisatsioonid, kellel on liikmesriigi õiguse alusel õigustatud huvi tarbijat kaitsta, võivad kooskõlas siseriikliku õigusega pöörduda kohtute või pädevate haldusametuste poole, kes otsustavad üldiseks kasutamiseks mõeldud lepingutingimuste ebaõigluse üle ning võivad kohaldada asjakohaseid ja tõhusaid vahendeid, et lõpetada selliste tingimuste jätkuv kasutamine.“

9 Vastavalt direktiivi artiklile 8:

„Liikmesriigid võivad käesoleva direktiivi reguleerimisalas vastu võtta või säilitada asutamislepingule vastavad rangemad sätted, et tagada tarbijate kaitstuse kõrgem tase.“

Poola õigus

- 10 Poola Vabariigi põhiseaduse (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) artiklis 76 on sätestatud:
„Avalik võim kaitseb tarbijaid, kasutajaid ja üürnikke nende tervist, eraelu puutumatus ja turvalisust ohustavate tegevuste ning ebaausate kaubandustavade eest. Selle kaitse ulatus määratakse kindlaks seadusega.“
- 11 23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustiku (ustawa – Kodeks cywilny) (Dz. U. 1964, nr 16, jrk nr 93) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis on artiklis 22¹ sätestatud:
„Tarbija on füüsiline isik, kes ei tegutse tarbijalepingu sõlmimisel või täitmisel oma kaubandus- või muu majandustegevuse raames.“
- 12 Tsiviilseadustiku artikli 58 lõikes 1 on sätestatud:
„Tehing, mis on seadusega vastuolus või mille eesmärk on seadusest kõrvalehoidmine, on tühine, v.a juhul, kui asjakohane säte ei näe ette teisiti, eelkõige kui selles on ette nähtud, et tehingu kehtetud sätted asendatakse seaduse asjakohaste sätetega.“
- 13 Tsiviilseadustiku artikli 385¹ lõigetes 1 ja 3 on sätestatud:
„1. Tarbijalepingu tingimused, mida ei ole eraldi läbi räägitud, ei ole tarbijale siduvad, kui need kujundavad tarbija õigusi ja kohustusi viisil, mis on vastuolus heade kommetega ning kahjustavad tõsiselt tarbija huve (õigusvastased lepingutingimused). Käesolev säte ei kehti tingimuste suhtes, mis puudutavad poolte põhisooritusi, eelkõige hinda või tasu, kui need tingimused on sõnastatud üheti mõistetavalt.
[...]
3. Tarbijalepingu tingimused, mida ei ole eraldi läbi räägitud, on need, mille sisu ei saanud tarbija tegelikult mõjutada. Eelkõige on need lepingutingimused, mis sisalduvad teise lepingupoole koostatud lepingu tüüpvormis.“
- 14 Tsiviilseadustiku artikkel 385² on sõnastatud järgmiselt:
„Seda, kas lepingutingimus on kooskõlas heade kommetega, hinnatakse lepingu sõlmimise hetke seisuga, võttes arvesse lepingu sisu, lepingu sõlmimise asjaolusid ja hinnatavat tingimust sisaldava lepinguga seotud lepinguid.“
- 15 17. novembri 1964. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustiku (ustawa – Kodeks postępowania cywilnego) (Dz. U. 1964, nr 43, jrk nr 296) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „tsiviilkohtumenetluse seadustik“) oli artiklis 479³⁶ sätestatud:
„Tüüplepingu tingimuste õigusvastaseks tunnistamise juhtumid alluvad Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentówile [(Varssavi regionaalne kohus – konkurentsi- ja tarbijakaitse kohus, Poola)].“
- 16 Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 479⁴² lõikes 1 oli ette nähtud:
„Kui hagi rahuldatakse, esitab kohus oma kohtuotsuse resolutsioonis asjasse puutuva tüüplepingu õigusvastaseks tunnistatud tingimuste sisu ja keelab nende kasutamise.“

17 Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 479⁴³ oli sõnastatud järgmiselt:

„Kolmandate isikute suhtes jõustub lõplik kohtuotsus alates asjasse puutuva tüüplepingu õigusvastaseks tunnistatud tingimuse kandmisest artikli 479⁴⁵ lõikes 2 osutatud registrisse.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 18 Põhikohtuasja hagejad, keda seovad abielusuhted, sõlmisid 7. oktoobril 2009 mBankiga füüsilistele isikutele mõeldud hüpoteeklaenulepingu, mis oli indekseeritud Šveitsi frangi (CHF) vahetuskursiga (edaspidi „põhikohtuasjas käsitletav laenuleping“). Selle lepingu ese oli laenu summas 246 500 Poola zlotti (PLN) (ligikaudu 54 560 eurot). Lepingus oli nähtud ette muutuv intressimäär, mis määrati kindlaks kui *3 Month London Interbank Offered Rate*'i (LIBOR 3M) baasintressimäär selle vääringu jaoks, milles laenu anti, ja millele lisandus panga fikseeritud marginaal 2,70% kogu laenuperioodi jooksul.
- 19 Põhikohtuasjas käsitletava laenulepingu raames allkirjastasid põhikohtuasja hagejad avalduse, mille kohaselt nad olid teadlikud lepingu allkirjastamisega kaasnevatest riskidest ja lepingu tingimustest.
- 20 Laenu taotluse esitamise kuupäevaks oli AM, kellel oli doktorikraad või samaväärne haridustase, mBankis töötanud kolm ja pool aastat. Üks mBanki töötaja esitas talle tabeli, mis kajastas Šveitsi frangi ja Poola zloti vahetuskursi arengut taotluse esitamisele eelnenud kolme aasta jooksul, ning simulatsiooni võlasumma ja maksetähtpäevade muutuste kohta juhaks, kui see vahetuskursis tõuseb. Seevastu PM, kes kirjutas alla laenu taotlusele ja põhikohtuasjas käsitletavale laenulepingule, ei osalenud sama laenu andmise menetluses ega mBanki töötajatega korraldatud koosolekutel.
- 21 AM ja PM esitasid 7. aprillil 2020 eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawiele (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis, Poola), mBanki vastu hagi, mis tugines teatavate põhikohtuasjas käsitletava laenulepingu tingimuste tühisusele. Selles hakis paluvad nad mõista mBankilt nende kasuks välja 37 439,70 Poola zlotti (ligikaudu 8290 eurot), millele lisandub seadusjärgne intress, tagasimaksena põhisumma ja intresside eest osas, milles need on alusetult sisse nõutud, ning juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus tuvastab selle lepingu tühisuse, 74 768,63 Poola zlotti (ligikaudu 16 550 eurot), millele lisandub seadusjärgne intress, et saada tagasi põhikohtuasja kostjale makstud summad.
- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et 5. augustil 2014 kandis Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Poola konkurentsi- ja tarbijakaitseameti direktor) riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse tüüplepingu tingimuse, mida kasutas mBank ja mille kohaselt „[l]aenu põhiosa- ja intressimaksed ning intressimaksed tasutakse [Poola zlottides] pärast nende ümberarvestamist [Šveitsi frangi] müügikursi järgi tagasimaksepäeval kell 14.50 kehtiva [...] Bank S.A. kursitabeli alusel“.
- 23 Lisaks kandis konkurentsi- ja tarbijakaitseameti direktor 25. mail 2021 riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse järgmised mBanki kasutatavate tüüplepingute tingimused, mille järgi „[k]onkreetsel tööpäeval kehtivad valuuta ostu- või müügikursid võivad muutuda. Otsuse kursside muutmise ja selliste muutmiste sageduse kohta teeb pank, võttes arvesse lõikes 6 loetletud kriteeriume“ ning „[v]aluuta ostu-müügikursside, samuti kursivahe suuruse

- määratlemisel arvestatakse järgmisi tegureid: 1) vahetuskursside jooksvad noteeringud pankadevahelisel turul, 2) valuutade nõudmine ja pakkumine siseturul, 3) intressi- ja inflatsioonimäärade erinevus siseturul, 4) valuutaturu likviidsus, 5) kaubandusbilanss“.
- 24 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul peavad Poola kohtud ebaõiglaseks lepingutingimusi, mis on analoogsed või identsed nende tingimustega, mis on kantud riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse 5. augustil 2014 ja 25. mail 2021, kuna sellised lepingutingimused annavad asjaomasele pangale õiguse vabalt kindlaks määrata baasvaluuta vahetuskurss ja seega õiguse määrata vabalt kindlaks laenuvõtja sooritusel summa, kusjuures laenuvõtja on samas kohustatud laenu tagasi maksma ainult Poola zlottides.
 - 25 Eelotsusetaotluse esitanud kohus tõdeb lisaks, et põhikohtuasjas käsitletava laenulepingu tingimuste sisu on sama mis riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse kantud tingimustel, mida on nimetatud käesoleva kohtuotsuse punktis 23.
 - 26 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on tekkinud küsimus, kas pelgast tuvastamisest, et leping sisaldab tingimust, mille sisu vastab riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse kantud tingimusele, piisab, et tuvastada, et see tingimus kujutab endast õigusvastast lepingutingimust, ilma et oleks vaja analüüsida ja tuvastada selle lepingu sõlmimise asjaolusid.
 - 27 Kuigi põhikohtuasjas käsitletav laenuleping sisaldab tingimusi, mis näevad ette, et laen makstakse tagasi Poola zlottides, kusjuures mBank konverteerib selle valuuta omaenda vahetuskursi alusel Šveitsi frankidesse, sisaldab see ka tingimust, mis tuleneb mBanki tüüptingimuste uuest, 1. juuli 2009. aasta redaktsioonist ja mis näeb põhikohtuasja hagejatele ette võimaluse maksta laen tagasi otse Šveitsi frankides. Nii võivad viimased igakuiselt tagasimakstava summa konverteerida enda valitud panga vahetuskursi alusel ega sõltu enam mBanki kehtestatud vahetuskursist.
 - 28 Riigisisene kohtupraktika ei ole ühtne küsimuses, kas lepingutingimus võib kaotada oma ebaõiglase laadi sama lepingu muu tingimuse tõttu, mis muudab esimesena nimetatud tingimuse vabatahtlikuks.
 - 29 Ilma et see mõjutaks küsimust, kas mõlemad asjaomased tingimused tuleb automaatselt ebaõiglaseks tunnistada, peaks eelotsusetaotluse esitanud kohus vähemalt hindama, kas tingimus, mille kohaselt on põhikohtuasjas käsitletav laenuleping indekseeritud Šveitsi frangiga, on ebaõiglane, kuna seda tingimust ei ole kunagi kantud riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse.
 - 30 Selles kontekstis on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas mBank oleks pidanud olema kohustatud esitama teavet valuutariski kohta ka AMile, kes oli tema töötaja laenulepingu esitamise ajal – võttes arvesse tema haridust ja töökogemust.
 - 31 Kui see ei ole nii, see tähendab olukorras, kus juhul, kui müüja või teenuste osutaja sõlmib üheainsa lepingu kahe tarbijaga, võib sel müüjal või teenuse osutajal lasuva teavitamiskohustuse ulatus varieeruda sõltuvalt asjaomases tarbijast, on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus tagajärgede kohta, mis võivad sellest lähtuda, eelkõige võimaluse kohta tuvastada lepingutingimuse ebaõiglus või isegi lepingu tühisus neist kahest tarbijast ainult ühe suhtes.

32 Neil asjaoludel otsustas Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas direktiivi [93/13] ebaõiglase tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 3 lõiget 1, artikli 7 lõikeid 1 ja 2, artiklit 8 ning tõhususe põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et sellise lepingutingimuse, mida ei ole eraldi läbi räägitud, ebaõiglaseks tingimuseks tunnistamiseks piisab, kui märkida, et kõnealuse tingimuse sisu vastab sellise tüüplepingu tingimuse sisule, mis on kantud õigusvastaste tingimuste registrisse?
2. Kas direktiivi [93/13] artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi [kohtupraktika], mille kohaselt kaotab ebaõiglane lepingutingimus oma ebaõiglase olemuse, kui tarbija saab otsustada, et täidab oma lepingust tulenevaid kohustusi teise lepingutingimuse alusel, mis on õiglane?
3. Kas direktiivi [93/13] artikli 3 lõiget 1 ja artikli 4 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et müüjal või teenuste osutajal on kohustus teavitada lepingu olulistest omadustest ja lepinguga seotud riskidest igat tarbijat, isegi kui kõnealusel tarbijal on selles valdkonnas asjakohased teadmised?
4. Kas direktiivi [93/13] artikli 3 lõiget 1, artiklit 6 lõiget [1] ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et kui mitu tarbijat sõlmib ühe ja sama lepingu ühe müüja või teenuste osutajaga, saab asuda seisukohale, et ühed ja samad lepingutingimused on ühe tarbija suhtes ebaõiglased, teise suhtes aga õiglased, ja kui see on nii, siis kas selle tagajärg võib olla, et leping osutub ühe tarbija suhtes tühiseks, teise tarbija suhtes aga jääb kehtima ja see tarbija peab kõiki lepingust tulenevaid kohustusi edasi täitma?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

- 33 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1, artikli 7 lõikeid 1 ja 2 ning artiklit 8 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus see, kui liikmesriigi ametivõimud peavad lepingutingimust, mida ei ole eraldi läbi räägitud, ebaõiglaseks ainuüksi seetõttu, et selle sisu on samaväärne sellise tüüplepingu tingimuse sisuga, mis on kantud riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse.
- 34 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt põhineb direktiiviga 93/13 loodud kaitsesüsteem eeldusel, et tarbija on suhetes müüja või teenuste osutajaga nõrgemal läbirääkimispositsioonil ja tal on vähem teavet (4. mai 2023. aasta kohtuotsus BRD Groupe Societé Générale ja Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, punkt 24 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 35 Kõigepealt tuleneb selle direktiivi artikli 3 lõikest 1, et lepingutingimus, mida ei ole eraldi läbi räägitud, loetakse ebaõiglaseks, kui see on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsub esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat, samas kui selle direktiivi artikli 6 lõike 1 järgi ei ole niisugune tingimus sellele tarbijale siduv. Viimati nimetatud sätte eesmärk on asendada lepinguga loodud formaalne tasakaal lepingupartnerite õiguste ja kohustuste vahel tegeliku tasakaaluga, mis taastab

- nendevahelise võrdsuse (vt selle kohta 4. mai 2023. aasta kohtuotsus BRD Groupe Societé Générale ja Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, punkt 25 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 36 Järgmiseks, arvestades nõrgemal positsioonil olevate tarbijate kaitses seisneva avaliku huvi laadi ja tähtsust, kohustab sama direktiivi artikli 7 lõige 1 koostoimes selle direktiivi kahekümne neljanda põhjendusega liikmesriike samuti nägema ette piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mille müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad (4. mai 2023. aasta kohtuotsus BRD Groupe Societé Générale ja Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, punkt 27 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 37 Nagu tuleneb direktiivi 93/13 artikli 7 lõikest 2, kuulub selliste vahendite hulka neil isikutel ja organisatsioonidel, kellel on õigustatud huvi tarbijat kaitsta, olev võimalus pöörduda kohtusse, paludes tuvastada, et lepingute tüüpitingimused on ebaõiglased, ning saavutada vajaduse korral nende kasutamise keelamine (26. aprilli 2012. aasta kohtuotsus Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, punkt 36).
- 38 Kuna käesoleval juhtumil on põhikohtuasja hagejad esitanud eelotsusetaotluse esitanud kohtule konkreetse lepinguga seotud nõude, ei ole esimesele küsimusele vaja vastata direktiivi 93/13 artikli 7 lõikest 2 lähtudes.
- 39 Viimaseks, direktiivi kaheteistkümnendas põhjenduses on märgitud, et selle direktiiviga toimub riigisisese ebaõiglaste tingimuste regulatsiooni üksnes osaline ja minimaalne ühtlustamine, mistõttu liikmesriikidele jääb võimalus EL toimimise lepingut arvesse võttes kindlustada tarbijatele kõrgem kaitstuse tase riigisiseste õigusnormide abil, mis on selle direktiiviga ette nähtud õigusnormidest rangemad. Nimetatud direktiivi artikli 8 kohaselt võivad liikmesriigid selle direktiivi reguleerimisalas vastu võtta või säilitada nimetatud aluslepingule vastavad rangemad sätted, et tagada tarbijate kaitstuse kõrgem tase (vt selle kohta 21. detsembri 2021. aasta kohtuotsus Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, punkt 54 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 40 Mis puudutab aga riiklikku õigusvastaste tingimuste registrit, siis on Euroopa Kohus esiteks juba otsustanud, et selline mehhanism nagu see register, mis seisneb ebaõiglaseks peetavate tingimuste loetelu koostamises, kuulub rangemate sätete hulka, mida liikmesriigid võivad direktiivi 93/13 artikli 8 alusel vastu võtta või säilitada (vt selle kohta 26. veebruari 2015. aasta kohtuotsus Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punkt 61), ning et see register vastab põhimõtteliselt tarbijakaitse huvile (vt selle kohta 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Biuro podróży „Partner“, C-119/15, EU:C:2016:987, punkt 36).
- 41 Nimelt võib vaidlusaluse lepingutingimuse ebaõigluse tuvastamine selle tingimuse sisu võrdlemisel riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse kantud tingimusega aidata kiiresti kaasa sellele, et paljudes lepingutes kasutatud ebaõiglased tingimused lakkavad nende lepingute poolteks olevatele tarbijatele tagajärgi kaasa toomast.
- 42 Nii on Euroopa Kohus lisaks leidnud – ikka direktiivi 93/13 artikli 8 alusel –, et liikmesriigid võivad laiendada selle direktiivi artikli 3 lõigetes 1 ja 3 ette nähtud kaitset koostoimes nimetatud direktiivi lisa punktiga 1, tunnistades selles punktis loetletud tüüpitingimused üldiselt ebaõiglaseks, ilma et direktiivi 93/13 artikli 3 lõikes 1 sätestatud kriteeriumide alusel oleks vaja läbi viia täiendavat analüüsi (19. septembri 2019. aasta kohtuotsus Lovasné Tóth, C-34/18, EU:C:2019:764, punkt 47).

- 43 Teiseks otsustas Euroopa Kohus, et kui riiklikku õigusvastaste tingimuste registrit hallatakse läbipaistvalt, mitte ainult tarbijate, vaid ka müüjate või teenuse osutajate huvides, ning kui seda ajakohastatakse õiguskindluse põhimõtet järgides, on selle registri loomine kooskõlas liidu õigusega (vt selle kohta 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Biuro podrózy „Partner“, C-119/15, EU:C:2016:987, punktid 36–39 ja 43).
- 44 Euroopa Kohus on nimelt tuvastanud, et õigusvastaste tingimuste registri mehhanismi kohaldamine eeldab, et pädev riigisisene kohus hindab, kas vaidlustatud lepingutingimus on samaväärne õigusvastaseks tunnistatud ja registrisse kantud tüüptingimusega, ning et asjaomasel müüjal või teenuste osutajal on võimalus vaidlustada see samaväärsus riigisiseses kohtus, et teha kindlaks, kas kõiki konkreetse juhtumi asjakohaseid asjaolusid arvestades on see lepingutingimus, arvestades eelkõige selle tagajärgi, sisuliselt identne registrisse kantud tingimusega (vt selle kohta 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Biuro podrózy „Partner“, C-119/15, EU:C:2016:987, punktid 40–42).
- 45 Lisaks tuleb samuti märkida, et kuigi vastavalt direktiivi 93/13 artiklile 8 jääb liikmesriikidele vabadus näha oma riigisiseses õiguses ette ulatuslikum kontroll omal algatusel kui see, mida nende kohtud peavad selle direktiivi kohaselt läbi viima, või isegi lihtsustatud menetlused lepingutingimuse ebaõigluse hindamiseks, nagu on kõne all põhikohtuasjas, on liikmesriigi kohus siiski üldjuhul kohustatud vaidluse pooli sellest hinnangust teavitama ja paluma neil selle üle vaielda võistlevas menetluses, riigisisestest menetlusnormides selleks ette nähtud korras (vt selle kohta 11. märtsi 2020. aasta kohtuotsus Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, punktid 41 ja 42).
- 46 Neil asjaoludel tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1, artikli 7 lõiget 1 ja artiklit 8 tuleb tõlgendada nii, et nendega ei ole vastuolus see, kui asjaomased liikmesriigi ametivõimud peavad lepingutingimust, mida ei ole eraldi läbi räägitud, ebaõiglaseks ainuüksi seetõttu, et selle sisu on samaväärne sellise tüüplepingu tingimuse sisuga, mis on kantud riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse.

Teine küsimus

- 47 Teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et lepingutingimus, mida tuleb pidada selles ette nähtud asjaomase tarbija teatavate kohustuste täitmise tingimuste tõttu ebaõiglaseks, võib kaotada oma ebaõiglase laadi seetõttu, et sama lepingu muus tingimuses on ette nähtud võimalus, et tarbija võib täita neid kohustusi teistsugustel tingimustel.
- 48 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on Euroopa Kohtul pädevus selles valdkonnas tõlgendada selle direktiivi artikli 3 lõikes 1 ja selle direktiivi lisas kasutatud mõistet „ebaõiglane tingimus“ ning selgitada, milliseid kriteeriume riigisisene kohus võib arvestada või peab arvesse võtma lepingutingimuse direktiivi sätetele vastavuse hindamisel, kuna viimati nimetatud kohus peab otsustama neid kriteeriume arvesse võttes ja asjaomase juhtumi asjaolusid arvestades, milliseks lepingutingimus konkreetselt kvalifitseerida. Eeltoodust tuleneb, et Euroopa Kohus peab piirduma sellega, et annab riigisisesele kohtule juhised, mida viimane peab asjaomase lepingutingimuse ebaõigluse hindamisel arvesse võtma (8. detsembri 2022. aasta kohtuotsus Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique ja du Centre Ouest, C-600/21, EU:C:2022:970, punkt 38).
- 49 Sellega seoses tuleb märkida, et kui riigisisene kohus hindab, kas lepingutingimus, mida ei ole eraldi läbi räägitud, on ebaõiglane, peab ta direktiivi 93/13 artikli 3 lõikes 1 ja artiklis 5 sätestatud kriteeriume arvesse võttes kindlaks tegema, kas konkreetse juhtumi asjaolusid arvestades vastab

see tingimus direktiiviga seatud heausksuse, tasakaalustatuse ja läbipaistvuse nõuetele (vt selle kohta 26. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, punkt 50 ning seal viidatud kohtupraktika).

- 50 On küll tõsi, et selleks, et hinnata tema menetluses oleva nõude aluseks oleva lepingutingimuse võimalikku ebaõiglust, peab riigisisene kohus arvesse võtma kõiki teisi asjaomase lepingu tingimusi (27. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus Dexia Nederland, C-229/19 ja C-289/19, EU:C:2021:68, punkt 58 ning seal viidatud kohtupraktika), kuna olenevalt selle lepingu sisust võib osutada vajalikuks hinnata kõigi selle lepingu tingimuste kumulatiivset mõju (vt selle kohta 11. märtsi 2020. aasta kohtuotsus Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 51 Euroopa Kohus on siiski selgitanud, et riigisisene kohus peab lepingutingimuse ebaõigluse hindamisel lähtuma ainult lepingu sõlmimise ajast ja hindama eelkõige kõiki lepingu sõlmimisega kaasnenud asjaolusid silmas pidades, kas see tingimus ise tõi kaasa lepingupoolte õiguste ja kohustuste tasakaalustamatuse asjaomase müüja või teenuste osutaja kasuks, ja seda isegi siis, kui niisugune tasakaalustamatus saab tekkida vaid juhul, kui realiseeruvad teatavad asjaolud või kui muudel asjaoludel võiks see tingimus asjaomasele tarbijale isegi kasu tuua (vt selle kohta 27. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus Dexia Nederland, C-229/19 ja C-289/19, EU:C:2021:68, punktid 54 ning 55).
- 52 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et põhikohtuasjas käsitletav laenuleping sisaldab tingimusi, mille sisu on samaväärne riiklikku õigusvastaste tingimuste registrisse kantud tingimustega, mis kohustavad laenuvõtjat maksma välisvaluutaga indekseeritud laenu tagasi üksnes oma riigi vääringus, mis on konverteeritud asjaomase panga vabalt kindlaks määratud vahetuskursi alusel.
- 53 Lisaks sisaldab põhikohtuasjas käsitletav laenuleping ka muid tingimusi, mis võimaldavad põhikohtuasja hagejatel laenu tagasi maksta otse Šveitsi frankides, mis tähendab, et nad võivad igakuiselt tagasimakstava summa hankida selles valuutas enda valitud asutuselt, jätmata seega mBankile võimalust see summa vabalt kindlaks määrata. Nagu Euroopa Komisjon oma kirjalikes seisukohtades rõhutas, kujutavad need muud tingimused endast seega asjaomase tarbija laenu tagasimaksmise alternatiivset viisi võrreldes sellega, mis on ette nähtud käesoleva kohtuotsuse eelmises punktis käsitletud tingimustes.
- 54 Käesoleva kohtuotsuse punktist 23 nähtub aga, et viimati nimetatud tingimusi peeti ebaõiglaseks põhjusel, et need annavad asjaomasele pangale õiguse vabalt kindlaks määrata vahetuskursi ja seega tehtava soorituse suuruse ning toovad seetõttu isenesest kaasa poolte õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse asjaomase müüja või teenuste osutaja kasuks. Seega asjaolu, et see tasakaalustamatus ei pruugi tekkida, kuna asjaomane tarbija otsustab lepingu täitmise käigus kasutada lepingus ette nähtud alternatiivseid laenu tagasimaksmise viise, ei mõjuta – nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 51 – nende viimati nimetatud tingimuste kui selliste ebaõigluse hindamist.
- 55 Tuleb lisada, et see, kui tarbijaga sõlmitud lepingusse pannakse sisse kaks alternatiivset tingimust, mis puudutavad tarbijale pandud ühe ja sama kohustuse täitmist ning millest üks on ebaõiglane ja teine õiguspärane, võimaldab asjaomasel müüjal või teenuste osutajal spekuloida asjaoluga, et teabe puudumise, tähelepanematus või arusaamatuse tõttu täidab see tarbija asjaomase

kohustuse vastavalt tingimusele, mis kutsub esile lepinguosaliste õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse tarbija kahjuks. Järelikult võib selline lepinguline mehhanism iseenesest olla kuritarvituslik.

- 56 Lisaks kahjustaks ebaõiglase tingimuse tühisuse tuvastamata jätmine direktiivi 93/13 artiklis 7 sätestatud pikaajalise eesmärgi saavutamist, milleks on lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.
- 57 Neil asjaoludel tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et lepingutingimus, mida tuleb pidada selles ette nähtud asjaomase tarbija teatavate kohustuste täitmise tingimuste tõttu ebaõiglaseks, ei saa kaotada oma ebaõiglast laadi seetõttu, et sama lepingu muus tingimuses on ette nähtud võimalus, et tarbija võib täita neid kohustusi teistsugustel tingimustel.

Kolmas küsimus

- 58 Kolmas küsimus, mis käsitleb direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 ja artikli 4 lõike 1 tõlgendamist, puudutab läbipaistvuse nõuet, mis lasub müüjal või teenuste osutajal enne välisvaluutaga indekseeritud laenulepingu sõlmimist laenuaotleja suhtes, kui viimane on tema töötaja. See läbipaistvuse nõue on selle direktiivi artikli 4 lõikes 2 siiski ette nähtud seoses selliste tingimustega, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ning mõiste „tarbija“ on määratletud selle direktiivi artikli 2 punktis b.
- 59 Seega tuleb asuda seisukohale, et kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 4 lõiget 2 koostoimes selle direktiivi artikli 2 punktiga b tuleb tõlgendada nii, et müüjal või teenuste osutajal on kohustus teavitada asjaomast tarbijat sõlmitud lepingu põhitunnustest ja sellega seotud riskidest ning seda isegi siis, kui tarbija on selle müüja või teenuste osutaja töötaja ja tal on selle lepingu valdkonnas asjakohased teadmised.
- 60 Tuleb märkida, et lepingutingimuste läbipaistvuse nõuet, mis on ette nähtud selle direktiivi artikli 4 lõikes 2, tuleb mõista nii, et selle kohaselt ei pea lepingutingimus tarbija jaoks olema mitte ainult vormiliselt ja grammatiliselt arusaadav, vaid samuti peab keskmisel tarbijal, kes on piisavalt informeeritud ning mõistlikult tähelepanelik ja arukas, olema võimalik aru saada selle lepingutingimuse konkreetsest toimimisest ning täpsete ja arusaadavate kriteeriumide põhjal hinnata niisuguse lepingutingimuse majanduslikke tagajärgi – mis võivad olla märkimisväärsed – oma finantskohustustele (10. juuni 2021. aasta kohtuotsus BNB Paribas Personal Finance, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 64 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 61 See viide keskmisele tarbijale on objektiivne kriteerium. Lisaks on mõiste „tarbija“ direktiivi 93/13 artikli 2 punkti b mõttes objektiivne ja sõltumatu konkreetsetest teadmistest, mis puudutatud isikul võivad olla, või teabest, mis sel isikul tegelikult olemas on (vt selle kohta 21. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Pouvin ja Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, punkt 24 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 62 Mis puudutab konkreetsemalt selliseid välisvaluutaga indekseeritud laenulepinguid, nagu on kõne all põhikohtuasjas, siis eeldab lepingutingimuste läbipaistvuse nõue eelkõige, et müüja või teenuste osutaja peab asjaomast tarbijat selgelt teavitama asjaolust, et sellise lepingu sõlmimisel võtab tarbija valuutariski, mida tal võib olla majanduslikult raske kanda juhul, kui vääring, milles ta oma tulu saab, odavneb. Lisaks peab müüja või teenuste osutaja kirjeldama vahetuskursi

võimalikke muutusi ja sellise lepingu sõlmimisega kaasnevaid riske (10. juuni 2021. aasta kohtuotsus BNB Paribas Personal Finance, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 71 ning seal viidatud kohtupraktika).

- 63 Selle müüja või teenuste osutaja esitatud teave peab võimaldama keskmisel tarbijal, kes on tavapäraselt informeeritud, mõistlikult tähelepanelik ja arukas, mitte ainult aru saada, et vahetuskursi muutumise tõttu võivad arvestusvaluuta ja maksevaluuta vahelise väärtuse kujunemisega kaasnedes ebasoodsad tagajärjed tema finantskohustustele, vaid mõista ka välisvaluutaga indekseeritud laenulepingu sõlmimisega talle tekkivat tegelikku riski lepingu kogu kestuse jooksul, juhul kui valuuta, milles ta teenib oma tulu, arvestusvaluuta suhtes oluliselt odavneb (10. juuni 2021. aasta kohtuotsus BNB Paribas Personal Finance, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 72).
- 64 Liikmesriigi kohus peab lepingu sõlmimisega seotud asjaolusid arvesse võttes kontrollima, kas asjaomasele tarbijale tehti teatavaks kõik asjaolud, mis võivad mõjutada tema kohustuse ulatust ning võimaldavad tal hinnata selle rahalisi tagajärgi (12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus D.V. (advokaaditasu – tunnitasu põhimõte), C-395/21, EU:C:2023:14, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 65 Käesoleval juhtumil nähtub eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud andmetest, et AM, kes koos PMiga sõlmis välisvaluutaga indekseeritud laenulepingu, oli mBanki töötaja ning tal oli tänu oma haridusele ja töökogemusele selle laenulepingu põhiomaduste ja riskide kohta teadmised, mis on omased keskmisest tarbijast arukamale tarbijale.
- 66 Käesoleva kohtuotsuse punktides 60 ja 61 tuleneb siiski, et läbipaistvuse nõude järgimist tuleb kontrollida tavapäraselt informeeritud, mõistlikult tähelepaneliku ja aruka keskmise tarbija objektiivse standardi alusel, millele ei vasta muu hulgas ei keskmisest tarbijast vähem arukas tarbija ega tarbija, kes on viimasest arukam.
- 67 Lisaks nähtub direktiivi 93/13 artikli 2 punkti b sõnastusest, et direktiiviga antud kaitse sõltub sellest, millisel eesmärgil füüsiline isik tegutseb – st eesmärkidest, mis ei ole seotud tema kaubandus-, majandus- või kutsetegevusega –, mitte aga selle isiku eriteadmistest.
- 68 Mõiste „tarbija“ niisugune lai käsitlus võimaldab tagada kaitse, mis on selle direktiiviga antud kõigile füüsilistele isikutele, kes on suhtes müüja või teenuste osutajaga nõrgemal positsioonil, mitte ainult seoses teabe kättesaadavusega, vaid ka seoses läbirääkimispositsiooniga, mis viib selleni, et need füüsilised isikud nõustuvad müüja või teenuste osutaja eelnevalt koostatud tingimustega, ilma et neil oleks võimalik kuidagi mõjutada nende sisu (vt selle kohta 21. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Pouvin ja Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, punktid 25 ning 28).
- 69 Seega asjaolu, et füüsiline isik sõlmib tööandjaga muu lepingu kui töölepingu, ei takista iseenesest selle isiku kvalifitseerimist „tarbijaks“ direktiivi 93/13 artikli 2 punkti b tähenduses (21. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Pouvin ja Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, punkt 29).
- 70 Neil asjaoludel tuleb kolmandale küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 4 lõiget 2 koostoimes selle direktiivi artikli 2 punktiga b tuleb tõlgendada nii, et müüjal või teenuste osutajal on kohustus teavitada asjaomast tarbijat sõlmitud lepingu põhitunnustest ja sellega seotud riskidest ning seda isegi siis, kui tarbija on selle müüja või teenuste osutaja töötaja ja tal on selle lepingu valdkonnas asjakohased teadmised.

Neljas küsimus

- 71 Neljanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 sätteid tuleb tõlgendada nii, et kui kaks tarbijat sõlmivad müüja või teenuste osutajaga ühe ja sama lepingu, võib samu lepingutingimusi pidada esimese tarbija suhtes ebaõiglaseks ja teise suhtes õiglaseks.
- 72 Nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 31, esitati see küsimus vaid juhuks, kui kolmandale küsimusele vastatakse eitavalt. Kuna see nii ei ole, ei ole ka vaja neljandale küsimusele vastata.

Kohtukulud

- 73 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulud, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (üheksas koda) otsustab:

- 1. Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglase tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 3 lõiget 1, artikli 7 lõiget 1 ja artiklit 8 tuleb tõlgendada nii, et nendega ei ole vastuolus see, kui asjaomased liikmesriigi ametivõimud peavad lepingutingimust, mida ei ole eraldi läbi räägitud, ebaõiglaseks ainuüksi seetõttu, et selle sisu on samaväärne sellise tüüplepingu tingimuse sisuga, mis on kantud õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuste riiklikku registrisse.**
- 2. Direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et lepingutingimus, mida tuleb pidada selles ette nähtud asjaomase tarbija teatavate kohustuste täitmise tingimuste tõttu ebaõiglaseks, ei saa kaotada oma ebaõiglast laadi seetõttu, et sama lepingu muus tingimuses on ette nähtud võimalus, et tarbija võib täita neid kohustusi teistsugustel tingimustel.**
- 3. Direktiivi 93/13 artikli 4 lõiget 2 koostoimes selle direktiivi artikli 2 punktiga b tuleb tõlgendada nii, et müüjal või teenuste osutajal on kohustus teavitada asjaomast tarbijat sõlmitud lepingu põhitunnustest ja sellega seotud riskidest ning seda isegi siis, kui tarbija on selle müüja või teenuste osutaja töötaja ja tal on selle lepingu valdkonnas asjakohased teadmised.**

Allkirjad